

מיום שירושלים חוברה יחדיו אני מתהלך ברחובותיה-אחרת!

אין הספר עיקר, ובנוסף להיוון אלמנטים סיים אתריים: ספורט, סינימה, סלון, זיה, דברים שגוזלים זמני של בן אדם. לפני אי אפשר היה לתאר אינטליגנט, רומא, מהגרים, עוררין, מוסיקאי, שלא ידא בתוך תוכה של הספרות. כיום רואים מה בארץ אנשים בעלי השכלה שהם למדי מתחילים לספרות, גורמת לכך גם הספציפיות ליוצאיה הגדולה שממלאה את ומנו של האדם, אמר לי למשל ירדני פרי-ספורט שאלו ליברמן: „אתה יודע, הו, שאני בעצם הקורא היחיד שלך! אני היחיד להבין מה שאתה אומר, והצורה היא בן! תלמידי חכמים אינם קוראים ספרות יפה, ואותם ש-קוראים ספרות יפה אינם תלמידי חכמים, משום כן אין מבניס אתרן! ולכן אני אומר שאני קראתי כל ספרי, אני הקורא היחיד שלך“!

קריאה סיני ברירה

הדברים כמובן מוזמנים, אסור לה בין אותי, יכול להבין אותי גם מי שאינו תלמיד חכם, אבל נזמה לי, שהאדם העברי, צריך להחליף לקרוא ספרות עברית. עם שאינו רק רגא את ספרותו הוא עם שאין לו שרשים בארץ. אדם כזה יכול על נקלה לנתק את היחסים עם ארץ-הולדתו, ולגלות אלא לרדת! אלה שתי מדרגות שונות: גלות ורי-הולדת. גלות היא דוגא מדרגה גבוהה מאד, כשם שיידיה — מדרגת שטלה מאד. (בצטר) אהנו לא הצלחנו בדבר אחד שהצליחו הסובייטים, העם הרוסי לא היה קורא ספר, אני מדבר על מאה וארבעים מיליון, שהם ידעו קרוא מאות מיליון — מיליון נים לא ידעו קרוא וכתוב. טור-הולדת למשל, מחפאם, שכתבו יצא לאור ב-36000 אקופולרנים, זאת אומד, שהיו כשערת אלפים קוראים. בערך מבין 140 מיליון הרוסים, המעט נשא את התרבות הרוסית, וצריך לזכור: טורגנייב היה סופר רוסי מפורסם מאד, ואילו כיום ברוסיה הסובייטית כל העם קורא ספר, אף שהעם הרוסי מטבעו הוא לא עם אינטלקטואלי.

אין ברירה

אינני יודע אם הרגשה עמוקה כואח קיימת למעשה בכל אחד ואחד אצל אומות העולם, אצל העמים רבר מר שב הוא שיש מלחמה ואששים נמר לים, גם אנתנו מבניס את זה, אבל אני מצטערים על כל אחד ואחד, צער נורא, בין שאנתנו מכירים אותו, בין שאינו מכירים אותו, ועומדים בזה יום יום. — אין ברירה! מוכי רחמים לעמדה!

ארץ ישראל השלמה

עברנו לרבר על ספרות מלחמת ששת הימים ועל הצבעות החלשות שהתעוררו אחרי הנצחון הגדול. שאלה: האם אתה חבר בתנועה למען ארץ ישראל השלמה? הו: (לאט לאט) אני אינני חבר מפני, זה אינו אצילי ענין פוליטי, כמו ענין חרבותיהיסטורילאומי עלין. האומה היהודית היתה קיימת כל ימיה, הנו אני מביא לדוגמה את ירש לים, (בשמחה) מיום שירושלים חוכי רה יחידה אני מתהלך ברחוב בן יהודה או המלך גירג' — אחרת! קודם ההחלטה בשנים, שלוש רחר בות בירושלים החדשה היתה מצוים צם בהרגשותי, וגם באופן קונקרטי בהחלטה, היום אני מהלך בירושלים (בהתפעלות) כאילו רחוב בן יהודה ורחוב המלך גירג' רחובות אחרים, ארוכים וגדולים! רחובות מלאים

מארכס לא דיבר בפירוש על פיר טים כאלה, ובכך הקולחון הרוסי גר צר ראשית כל מלמעלה, סקודה! — צרו והאיכר הרוסי התגדר לזה, והי כסר הרוסי שילם מחיר יקר מאד בעד הדבר הזה במארת אלמי קרבנות, אם לא במיליונים, משום שהדבר זר לאדם הרוסי, ובכן: הקולחון בוצר עיי אנשים פשוטים, רגילים, חסי אישיות, לא הם בחור ברך חיים זו, זה משחו מיכני וכל העבודה שם מתנהלת עיי מיכנים.

אצלו הקיבוץ, נעשה עיי אנשים בעלי אינדיבידואליות חריפה מאד, ו-המוטר שיש בקיבוץ! (דוגמ) ברך כלל מוסר מתבטא בכלל אנשים ש-מקבלים עליהם ערכי דת מסוימים, הפ רט יכול להיות אימוסי, הכלל מכי סה עליו, בקיבוץ שלנו, כיוון שהוא נעשה מצדן התנוכתי ונעשה עיי אישים בעלי אישיות חזקה, המוסר מתבטא בכל אחד ואחד, לא רק ב-כלל, כל אחד עושה מריצונו המוב, בלי השגחה עליו, בלי כפיה, אלא מתוך הרמה המוסרית האישית של כל איש ואיש. אין כאן שום צד מרוב ברברו, ואם ארץ ישראל תתי פחה בדרך זו של קיבוץ וקברו צוה, מושבים שיתופיים, ואני הייתי רוצה שהארץ תלך דווקא בדרך זו, או הארץ יכולה להיות משוה מיוחד במינה בכל העולם, שבי אדם יראו צורך לבוא ולהסתפח לצורת חיים זו, כפי כיום רואים תופעה זו בועיר אנכי, אבל זה יכול להתפשט ל-ממדים יותר גדולים, על כל פנים זה הדבר שארץ-ישראל כבר הכניסה ל-אוצר העולם.

דבק בית בדירה

— ובמכתבים

אני: והנה דווקא עכשו יש יר-תר ויותר סימנים שהמסגרת הקיבוץ ציח מתחילה להתפרק. הו: (תהי-שמתי) משום שזה עכשו מתחיל קצת להתחדש פה ר-ש, משום כך אני מברך: כן! וור-קא משום כך!

היסוד היהודי

— ובמכתבים

אני: והנה דווקא עכשו יש יר-תר ויותר סימנים שהמסגרת הקיבוץ ציח מתחילה להתפרק. הו: (תהי-שמתי) משום שזה עכשו מתחיל קצת להתחדש פה ר-ש, משום כך אני מברך: כן! וור-קא משום כך!

הו: חכמי פרוסה זה רומן שכל כולו זכרון ארוך, אם נדון לפי פרוסה אין המציאות אלא לה עם שנקבע בכוחו של אדם, הזכרון הוא המבניא לידו תפיסת אמת של המציאות, מר מו יש אדם אינו אלא זה שזכור לו, ופרוסה הלך כידוע לתפש את הומון שאבר בחיית זכרונותיו, לדעתיו אחד הדברים המיוחדים עם עניק זה כוח הזכרון, (בהתפעלות) כוח הזכרון שיש כעם היחודי הוא מפ-ליא ממש, אני הכרתי רבנים זק-נים שלצת זיקנה עמד להם כוח זכרונם כבימי בחרותם וידעו לגלגל בדרשות שלהם מכל אוקינוס הרא-שונים האחרונים. (זכר) יש אצל סטיפן צוויג סיפור על מוכר ספרים יהודי שידע בעל פה כל מה ש-כתוב בספרים, שמכר, הנה: גם סטיפן צוויג, שלא היה קרוב במי-חד ליהדות, הרגיש בחוש האמן שב, כי הזכרון הוא תכונה יסודית אצל העם היהודי, כן! אין עוד סופר ש-נשא ונתן בעבר, שעשה זכרון ארוך את כל ספריה כמו מרסל פרוסה, ר-אין עוד אומה שריכזה עצמה בזכ-רונות העבר, כמו העם היהודי! אשר לקפא: הרי כל גיבוריו הם בכואה לגורל העם היהודי, כולם מבלבלים ונוכחים בעולם של רשע אוילי וזדון אנסטרדי, כלם פא-סיביים, מדוכאים, חסרי אונים, שגר אים ומאוסים, הדמיון החולגי הזה של קפא נתקיים ונתרשש במלאה אימתו כשואת, עולמו של קפא הוא עולם העתועים שאין מוצא ממנו, — ואין לו תקנה, גיבור, „המפסס“ מצ-פה עד בוש לשערי החוק שיפתחו לו — ותולך לעולמו בלי שנעשה לו צדק.

גורל העם סימן לעולם

אני: יותר מזה: פרוסה בחיפושי אחריו הזמן האבוד, וקפא התרעה בתוככי הליברלינס שלם, — שניהם סימנים מובהקים לעם היהודי, אצל פרוסה, אין ייחוד לעם היהודי אלא בזכרון העבר, ההוה החולף, זהה! דוות השוטפת והמתחלפת, פרוסה בלא יודעי, וקפא ביודעין — הו אחד מהשש אחרי הנפך האבוד, והי שבי אבוד בתוך עצמו, הנה הם מן הראשונים שגילו את הלוט מעל פני החיים המודרניים: מעל כוח הרע השולט בעולם, מעל האימה והבדי-דות, הם מן הראשונים שגילו עיי ניהם של הבירות, והכניסו אי שקט רוע לעם היהודי העולמי, ומעשה גר-ולו העם היהודי סימן לעולם, אגיד עוד משהו בנוגע לקפא: יש בי כתביו משהו טיפוסי מאד לעם היהודי, והנה? דווקא הערטילאיות שבו! זה שהוא איננו מתעכב ר-אומר: מת נאה אילן זה, מה נאה גיר זה, הצד החיצוני החשוב מאד באמנות כמעט אינו קיים אצלו, לא זה חשוב לו, קובצ בשבילו העיי קר! הפנים! הרעין! זאת ועוד: בכל אשר כתב, התכוון קפא בידו-עיד לעם היהודי, בלי שיאמר זאת בפירוש, (חויס גולי) גורל העם הי-יחיד מודה לעולם עם גורל האנו-שי, — אלא שהוא קודם לו, זה מן סיגול! זה מן אות אזהרה! קפא נהן לאנושות את אות האזהרה הזו!

„אני הקורא

היחיד שלך...“

שאלה: אתה התרעת תמיד על יחסו הפושר של הישראלי הממוצע, לספרות עברית מקורית, האם חל שי-נוי לטובה בתחום זה? הו: (בינו לבין עצמו) הבט! ינחננו מרבדים על כתיבה, ובאמת זה דבר הקריאה הוא, בכלל אינני יר-ע, אם הקריאה היום, זה מה שויתה ועם, ואם בכלל יכולה להיות מה שויתה פעם, לפנים היינו מרבים לקריאה, לפנים היינו מעבבים גם זיבנו על פי ספרים, עיי קנט המ-אן, גיק לונדון, טולסטוי, הספר הזה עיקר בחיננו, מסביב לספר ותיכנו חבולות, הרי הכוחים רבים, זה היה נושא לשיחה בין גפר ונערה! כיום

על ידי החינך, עיי התורה, עיי זה שנשארו במשך 2000 שנה עם יהודי די שנשא עיניו לירושלים עיר הקר-דש.

הנה אני מתאר לי דבר הפוך מן המצוי, אילו, למשל, הזכנו את סדר-הזמנים והיינו מעדיקים את ה-עבר לפנים, היינו שואלים, מה יהיה! בודאי היינו אומרים: 2000 שנה בגולה, לא נוכל לעמוד, (תו) אין דבר כזה בעולם! אבל שנה, בסברה שלנו — עמדנו 2000 שנה, דבר שאינו מתקבל על דעת שום אומה בעולם, והנה, אם נעבר כזה יכולנו לעמוד, פטורים מפרדים בכל העולם ומבוללים בין העמים (בנצב) עם כל הצרות והרדיפות, בטוחים אהנו בעתיד ביותר, ומן העבר הזה אין יכולים ללמוד שצנפו לנו עתיד גורל, רוצה לומר: אם נשקיע בי-עתידי את כל הכוחות שהשקענו בי-עבר, נגיד במאה השבע-עשרה, ה-שמונה-עשרה והתשע-עשרה, שהם מיוח לנו את אומם שפירוה, אומם מארכס, ואותם היינה, ואותם אינשיטיין, ואותם פורד, וביאליק, עבר נשקיע בעתיד מה שהשקענו בי-עבר הקרוב, (בהתלהבות) אם אני רואה לפני עתיד גורל רצוצים כיוון כנחתי לעשות פעים אחרות לכל ה-עולם כולו, וואת האפשרות שאני רואה לירושלים העיר בעולם, שתהיה העיר המרכזית והאוגיובכסלית.

מה בין קיבוץ לקולחון

(מטביר ידו בבלוריה המסטיפה) שובנו לארץ ישראל, החחיל נאמר בקיבוץ, בקנוצה, זה הדבר האופייני ביותר לשיבת העם היהודי לאי, כמו שבישבת בכל, היה האופייני בבין בית המקדש, כך את שובנו עכשו, המאפיין הוא הקיבוץ והקבוצה, בעי-בלי הקיבוץ, הוא הדבר היחידל של המאפיין הוא המשך של מדינת א"י, זה אולי המשך של מדינת הקיבוץ של האיסיים, בודאי אני יש הקיבוץ הראשונים והאחרר ינם לא חשבו שהם משייכים את עבודת האיסיים, אבל יש דברים הנישנים שלא מדינת הייסטוריה אי-גו — ובחוננו, יגלו גשרים, יחשפו יסודות אומנות מלכים ונהנים גדר-לים, אמה — הוריים, אי נוטל ל-דוגמה את הקולחונים ברוסיה, ובכן מה בין הקולחון לקיבוץ? גם ה-קולחון יצא מתוך איוו תורה, כי ייהי, מתוך המארכסיים, אם כי

העיר ואיש שלום, ומכיר העיריה מארש.

ירושלים עיר עזה

(כמעט לבחט) לומר לך את האמת אני עדיין לא ידעתי מה נעשה כאן, אני חושד באשתי — או שידעה, או שהניגה, ואו פתח טרי קולק, ר-אמר כי מה אחד נתקבלה החלטה בעיריה לכבד אותי באזרחות כבוד, א"כ דיבר איש שלום, והוכר את כל האנשים שקדמו לי באזרחות תכ-בוד של ירושלים, אני הייתי לליכך נדמה שקשה היה לי אפילו לדבר, אמרתי מה שאמרתי, ואפילו איני זר-כר כבר מה שאמרתי, אזרחות כבוד, בידוד של ירושלים, ושל (בהדגשה רבה) ירושלים השלמה, העיר העי-תיקה וכל מה שהיה בה, זה הכבוד הגדול ביותר שיכול אדם להתברך בו, שאינה דומה לירושלים העיר בעולם, כי לי נראית ירושלים עיר מאד! חזקה מאד! כן, זו עיר עזה! (הוהרה) כל עיר אם בחובה ער היסוד, נחרבה — באה לסופה, כמובן, אפשר לבנות עיר מחדש, אבל אי אפשר להחיות אותה, נאמר, אפשר לבנות את רומא, אבל אי אפשר להחיות את רומא, במקום שויתה פעם אנתנה, אפשר לבנות, אבל להחיות את אנתנה העתיקה על כל רוחה — אי אפשר, (בטענה) מה שי-אין כן לירושלים, ירושלים אפילו חורבה — היתה קיימה, מה היה ב-ירושלים קיים! בעצם לא היה קיים אלא הכותל המערבי, עמד לו קר אבנים אחד! זה לא מבצר, זה קר חומה, זה קר בעלמא, (בזה) ונמר צאה ירושלים חיה כאלו המשך למה שהיה לפני 2000 שנה.

כל עם ישראל

אזרחי כבוד

אנתנו עוסקים עכשו הרבה בחפרי רות בירושלים, בעצם הייתי אומר: זאת מין תערוכה היסטורית וטורי-ספטיביט באנתנו עשינו, ואנתנו מסתכלים במעשי ידינו, לאמרו של דבר כל מה שיחפרו זה טמון ברוח-נו — ובחוננו, יגלו גשרים, יחשפו יסודות אומנות מלכים ונהנים גדר-לים, אך כל זה טמון בחוננו — משום שירושלים היתה תמיד בלבונה, במובן זה היינו כולנו, (חורר) אם לא אזרחי ירושלים, היינו כל עם ישראל, אזרחי כבוד של ירושלים!

ראש כשר
ראיון
השבוע
חיים הזז
אזרח כבוד של
ירושלים

„זה לא יהיה ראיון! אומר המוסר חיים הזז, שיוכתר בימים הקרובים בכותר אחרת כבוד של ירושלים השלמה, זה יהיה מעין טיול רוחני כזה! אני אדבר, ו-אתה תספיר אחיי את הדברים ו-יכולה תתחיל הזז לשרטט קטות גדולה, רחבה, וספונות, הוא זר-רק רעיונות, כונה וחרום מסבנות וכלים, מקעקע כורסמנות ורעות קדומות, מפתיע במטבעות לשון מקוריות החיות מתשתית עברית כמורוקת, מתנוצצת בשלל גוונים וכבות קול.“

אבל למה נקדים את המאוחר, נלך לפי סדר הענינים, אומר הזז:

(בשקט, בשקט) כל הענין של אר-יחות כבוד נעשה בעצם מאחורי גבי, לפי מה שאני משער, דובר על זה בשעת יובל השבעים שלי לפני שנה, לא אני עסקתי בזה ולא אני עשיתי את הדבר, בידעתי, ביום ששי אחד בבוקר מטלפנת אלי מזכירת ראש העיר ואומרת שטדי קולק רוצה לראות אותי, אמרתי: טוב, בבקשה! אמרה לי: קולק רוצה לבוא אצלך! הדבר הזה לא הפליאני, בני אדם באים אלה אצל אלה, אמרה לי את ה: אני משערת לי בשביל מה הוא בא, אחרי שעה מטלפנים שוב מה הוא עשה ושואלים אם אסכים כי יחד עם ראש העיר יבואו גם משידוריי ישראל, הדבר היה תמוה מאד כי עני: מה זה! אית ענית! טוב, שיבואו, בשעה 4 אחה"צ באו ראש